

УДК 339.9

Гордієнко В. О.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та державного управління Дніпропетровської державної фінансової академії

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІН ВИРОБНИЦТВА У ПРОМИСЛОВОМУ РЕГІОНІ

У статті проаналізовано галузеву структуру промислового виробництва регіону та здійснено її порівняльний аналіз щодо пропорцій, які мають економічно розвинені країни світу.

Ключові слова: *галузь виробництва, гірничо-металургійний комплекс(ГМК), структура промисловості.*

В статье произведен анализ отраслевой структуры промышленного производства региона и произведен ее сравнительный анализ относительно пропорций, которые имеют экономически развитые страны мира.

Ключевые слова: *отрасль производства, горно-металургический комплекс (ГМК), структура промышленности.*

Branch structure of industry production should approach the proportions that are economically developed world.

Key words: *industry production, mining – metallurgical complex (MMC), the structure of industry.*

Постановка проблеми. Стратегічною метою державної структурно-інноваційної політики є створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво і здатного до саморозвитку промислового комплексу України. В контексті вищезазначеного досить актуальним є дослідження галузевої структури промислового виробництва та оцінка її відповідності пропорціям, які мають економічно розвинені країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження впливу структури економіки на її ефективність знаходять відображення у наукових працях Л. Федулової [1], С. Салівона [3] та інших. Але варто зазначити, що в цих дослідженнях аналіз структурних змін розглядається тільки з 1991 року, що явно недостатньо для аналізу їх впливу на доходи бюджету, а також без порівняння з структурними змінами у провідних країнах світу. У роботах майже не застосовуються економіко-статистичні методи, за допомогою яких можливо отримати кількісний зв'язок структури і макроекономічних показників.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є визначення ефективності структурних перетворень у промисловому регіоні (на прикладі Дніпропетровської області).

Виклад основного матеріалу. Індекси обсягу продукції промисловості Дніпропетровської області за 1940-2008 роки у відсотках до 1940 року графічно зображено на рисунку 1/ 4/.

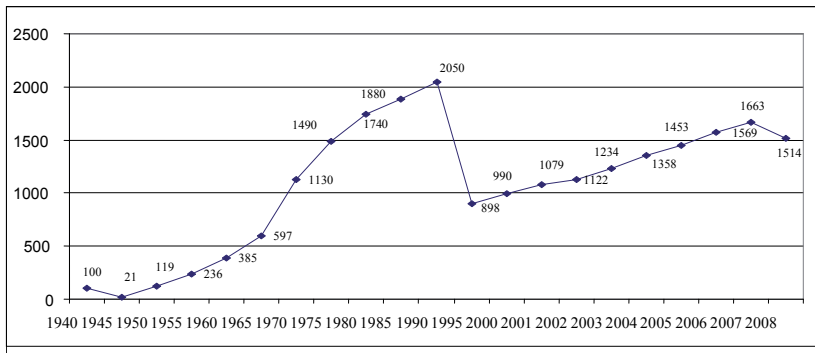

Рис. 1. Індекси обсягу продукції промисловості Дніпропетровської області

З 1950 і до 1990 року відбувався підйом промисловості регіону (більше ніж на 2000%). У 1995 році відбувся різкий спад виробництва промислової продукції області (приблизно до рівня 1970 року). Починаючи із 2000 року відбувався підйом промисловості області (середньорічний приріст близько 7,7%) і у 2007 році рівень виробництва становив 80% 1990 року. З 2008 року відбувся спад виробництва промислової продукції (на 8,6 % у порівнянні із 2007 роком) спричинений процесами світової фінансової кризи.

Структура промисловості Дніпропетровської області яка на ряду з Донецькою була основою економіки України була здебільш сформована в 30-40-ві роки ХХ століття. Тоді джерелом конкурентних переваг держави був вільний доступ до сировини, наявність транспортних шляхів, великий ринок споживання і дешева робоча сила. Але тепер в “новій” економіці розвинених країн їхній чинник успіху – це інновації та підприємницька діяльність, заснована на знаннях, виробленні програмних продуктів та інформаційних технологій (Інтернет, бази даних, телекомунікації тощо). Висока ефективність роботи підприємств, що засновані на нових інформаційних технологіях, доводить цю тезу. Так, вироблення товарного продукту підприємствами майже рівними по кількості персоналу Майкрасофт і Криворіжсталь, одне з них ґрунтується на новітніх технологіях, а друге – на традиційних для України,

становить відповідно 80 і 1,4 млрд. доларів США (різниця суттєва). Слід зазначити, що для порівняння був обраний найбільш ефективно працюючий металургійний комбінат з рентабельністю близько 30%, до речі є і не рентабельні (завод ім. Петровського, ММК).

На рисунках 2-3 представлена макроструктура виробництва Дніпропетровської області у 2001 та 2009 рр.

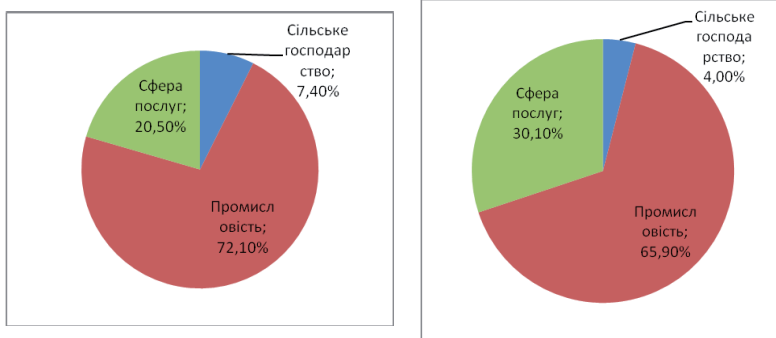

Рис. 2-3. Макроструктура виробництва області у 2001-2009 рр.

Оскільки Дніпропетровська область – індустріальний центр України, промисловість становить найбільшу частку структури її виробництва у 2001 р. – 72,1%. Сфера послуг та сільське господарство становлять відповідно 20,5% та 7,4%. У 2009 р. ситуація у структурі виробництва області уже ближче до світових стандартів. За аналізований період збільшилась частка сфери послуг майже на 10%, що відбулось за рахунок зменшення частки промислової продукції на 6,2% і сільського господарства на 3,4%. Але структура виробництва області як і колись суттєво відрізняється від української і американської (рис. 4).

Проведені дослідження виявили суттєвий вплив частки послуг у структурі економіки на ВВП держави/2/. Феномен сфери послуг – це явище суспільства, яке вступило в постіндустріальну еру свого розвитку, коли роль людського чинника багаторазово зростає і все більшого значення набуває обслуговування людини, від здоров’я, освіти та креативності якої залежить науковий потенціал країни, який став вирішальним аргументом у суперечках держав за лідерство у сучасному світі.

У промисловості Дніпропетровської області висока питома вага галузей важкої індустрії з високим рівнем фондо-, енерго-, матеріаломісткості продукції. На виробничо-експлуатаційні потреби в області використовується близько 19% загальноукраїнського споживання вугілля, 13% газу, 10% дизельного пального, 9% топкового мазуту. Індекс

територіальної концентрації промислового виробництва в області у 2,9 раза перевищує загальнореспубліканський рівень, а за виробництвом продукції металургії та оброблення металу – у 6,4 раза [2]. У сформованій структурі виробництва Дніпропетровської області переважають еколого-небезпечні гірничо-металургійні підприємства.

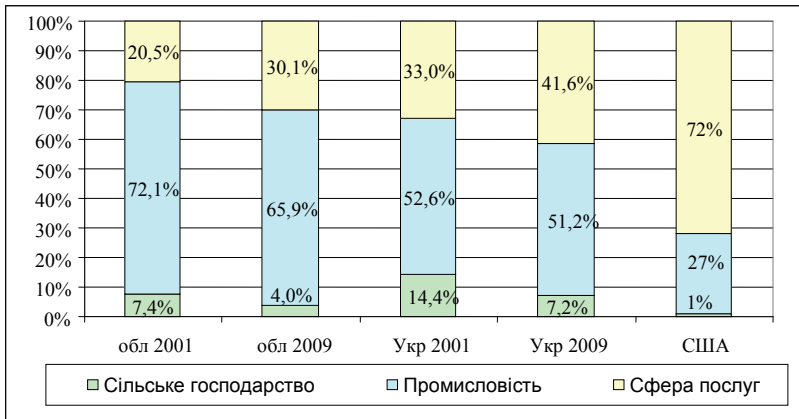

Рис. 4. Структура виробництва Дніпропетровської області та України у 2001 – 2009 рр., США у 2007 р.

Структуру промисловості Дніпропетровської області за видами виробництва у 2009 р. представлено на рисунку 5.

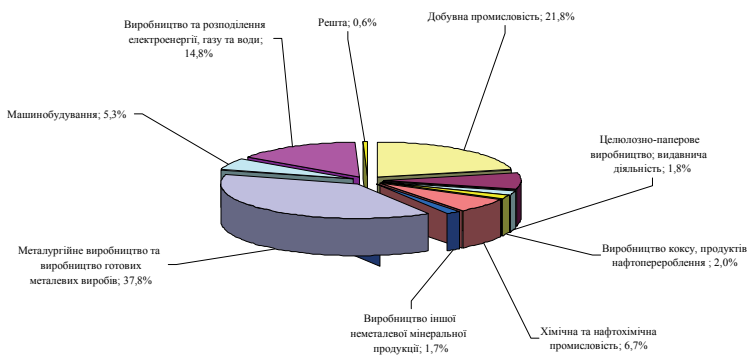

Рис. 5. Структура промисловості Дніпропетровської області у 2009 р.

Найбільшу частку промислового виробництва становить металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – 37,8%. Друга за обсягом частка представлена добувною промисловістю, що сягає 21,8%. Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води охоплює 14,8% промислового виробництва області, а машинобудування лише 5,3%.

Динаміка виробництва металургійної продукції наведена на рисунку 6. Найбільший обсяг виробництва ГМК припадає на 1990 рік і становить 36 650,6 млн. грн. У 2000 р. рівень виробництва зменшується вдвічі. Кожен наступний після 2000 рік характеризується зростанням обсягів виробництва. Найбільшим значенням знаменується 2007 р., коли випуск ГМК сягав 30 898,8 млн. грн., але це далеко від 1990 року. Однією з причин падіння обсягів виробництва в ГМК стала його монополізація. Так, у трубній промисловості за радянських часів заводи ім. В. Леніна, ім. К. Лібкнехта, ім. Н. Якубовського, ЮТЗ, НТЗ – це окремі підприємства, які конкурували між собою. А зараз ці заводи входять у НВК Інтерпайп і така картина типова для ГМП. Процеси, викликані дією світової фінансової кризи, стали причиною зменшення рівня виробництва у 2008 р. на 3 275,3 млн. грн. (12%) до рівня 27 623,5 млн. грн.

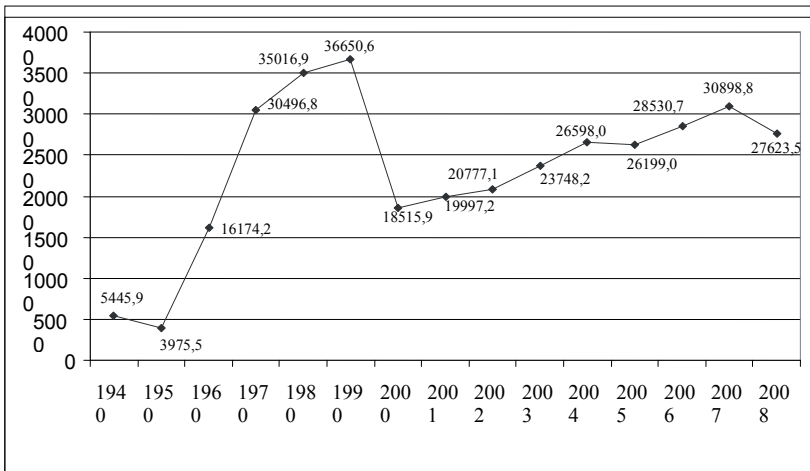

Рис. 6. Динаміка виробництва металургійної продукції у 1940-2008 рр.

Графік виробництва основних видів продукції металургії за 1937-2007 роки представлено на рис. 7.

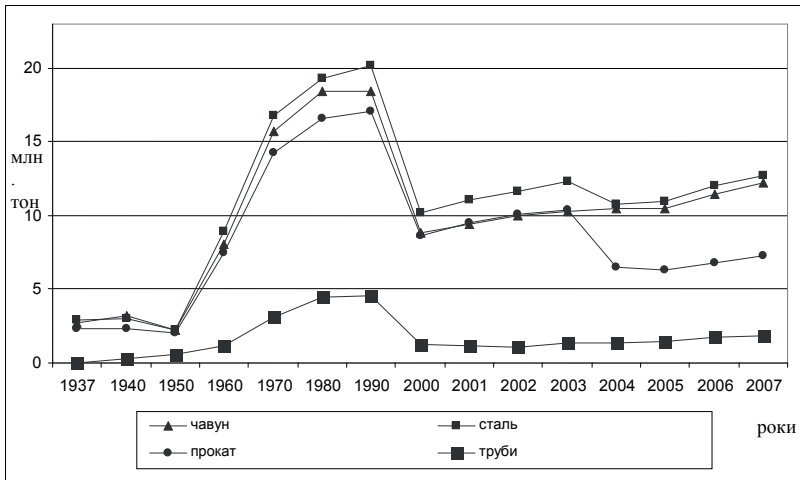

Рис. 7. Динаміка виробництва основної продукції металургії, млн., т

В останні роки виробництво продукції ГМК в натуральному вимірі збільшується хоча і не досягло рівня 1990 року (приблизно 60%).

Як відомо, виробництво ГМК є сировинною галуззю для машинобудування. На рисунку 8 представлено динаміку випуску продукції машинобудування у 1940-2008 рр. [4; 6]. Фактично, в 2000 році було досягнуто рівня випуску продукції машинобудування лише 1975 року.

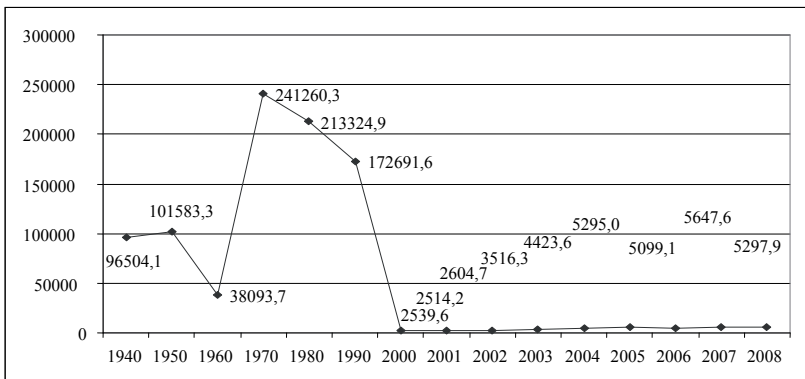

Рис. 8. Динаміка виробництва галузі машинобудування у 1940-2008 рр., млн. грн.

Доцільно розглянути співвідношення розвитку двох комплементарних галузей – металургійної та машинобудівної, які знаходяться у технологічному ланцюжку (рисунок 9).

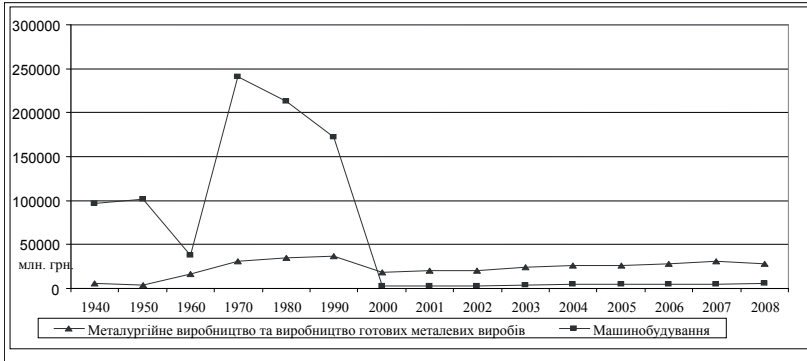

Рис. 9. Обсяги виробництва металургійної та машинобудівної промисловості

Металопродукція випускається, а от потреби у ній в Україні немає, оскільки обсяги машинобудування скорочуються. Виникає питання – навіщо випускати напівфабрикати, які експортуються закордон.

Взагалі процес виробництва продукції промисловості бере початок з добування сировини, далі переробка руди і виробництво коксу, потім випуск металопродукції, а кінцевою стадією є машинобудування.

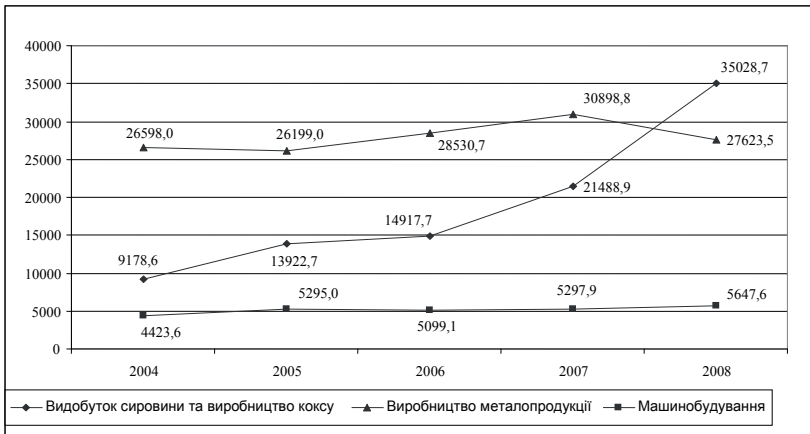

Рис. 10. Динаміка виробництва промислової продукції по стадіях виробничого процесу

На рисунку 10 представлено динаміку виробництва продукції по стадіях виробничого процесу [5].

Видобуток сировини та виробництво коксу має тенденцію до зростання в абсолютних сумах з 9178,6 млн. грн. у 2004 р. до 35028,7 млн. грн. у 2008 р. Тобто за 5 років видобуток сировини та виробництво коксу зросло на 25850,1 млн. грн. (у 3,8 рази). За цей період виробництво металопродукції зросло на 1025,5 млн. грн. (на 3,86%), а машинобудування залишалось на досягнутому рівні.

Динаміка структури у відносних показниках наведена на рисунку 11.

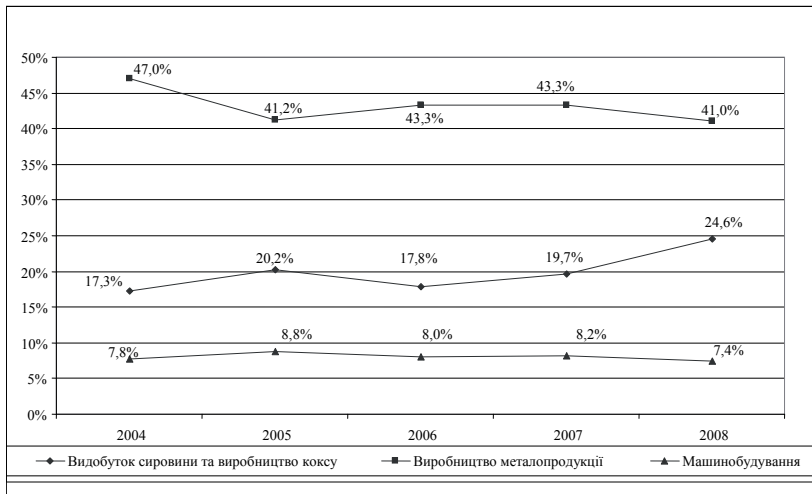

Рис. 11. Динаміка структури промислової продукції Дніпропетровської області у 2004-2008 рр.

Можна констатувати, що доля добувної промисловості має тенденцію до зростання, натомість частка металургійної промисловості досить суттєва і протягом 2004-2008 рр. зменшується з 47,0% до 41,0%. Частка машинобудівної промисловості у структурі виробництва області незначна і також має тенденцію до зменшення з 7,8% у 2004 р. до 7,4% у 2008 р.

Висновки. 1. У макроструктурі виробництва Дніпропетровської області переважає промисловість, у той час як у провідних країнах світу найбільша питома вага забезпечується сферою послуг.

2. Починаючи із 1950 і до 1990 року, відбувався підйом промисловості регіону, але у 1995 році відбувся різкий спад виробництва промислової продукції. Причому цей спад був більшим у галузях, що ви-

робляють кінцеву (за технологічним ланцюгом) продукцію. Падіння випуску металургійної продукції було приблизно у 2 рази, а падіння машинобудування було у десятки разів.

3. Зараз металургійне виробництво в Дніпропетровській області повільно розвивається. Хоча слід зазначити – у виробничому циклі переважає продукція третього переділу, що вкрай негативно впливає на наповнення дохідної частини бюджету, адже вартість готової продукції в рази перевищує ціну за напівфабрикати.

4. Галузь, заради якої працює металургійна промисловість – машинобудування – занепадає. Таким чином, виникає необхідність здійснення низки заходів щодо оптимізації структури промислового виробництва в досліджуваному регіоні.

Література:

1. Федулова Л. І., Перспективи інноваційного розвитку промисловості України // Економіка промисловості. – 2008. – № 5. – С. 13-17.

2. Гордієнко В. О.. Вплив структури виробництва на доходи державного бюджету / В. О. Гордієнко // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – В 4 т. – Т. III. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – Вип. 235. – С. 700-710.

3. Саливон С. У меня 3 плана! (Структура доходів бюджетів України и США) // Бизнес. – 2005. – № 12. – С. 26-29.

4. Статистичний збірник до 75-річчя області. Дніпропетровщині 75 років. – Дніпропетровськ: Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – 2007. – 163 с.

5. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2009 рік. – Дніпропетровськ: Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – 2010. – 158 с.

6. <http://dneprstat.gov.ua/> – Головне управління статистики у Дніпропетровській області.